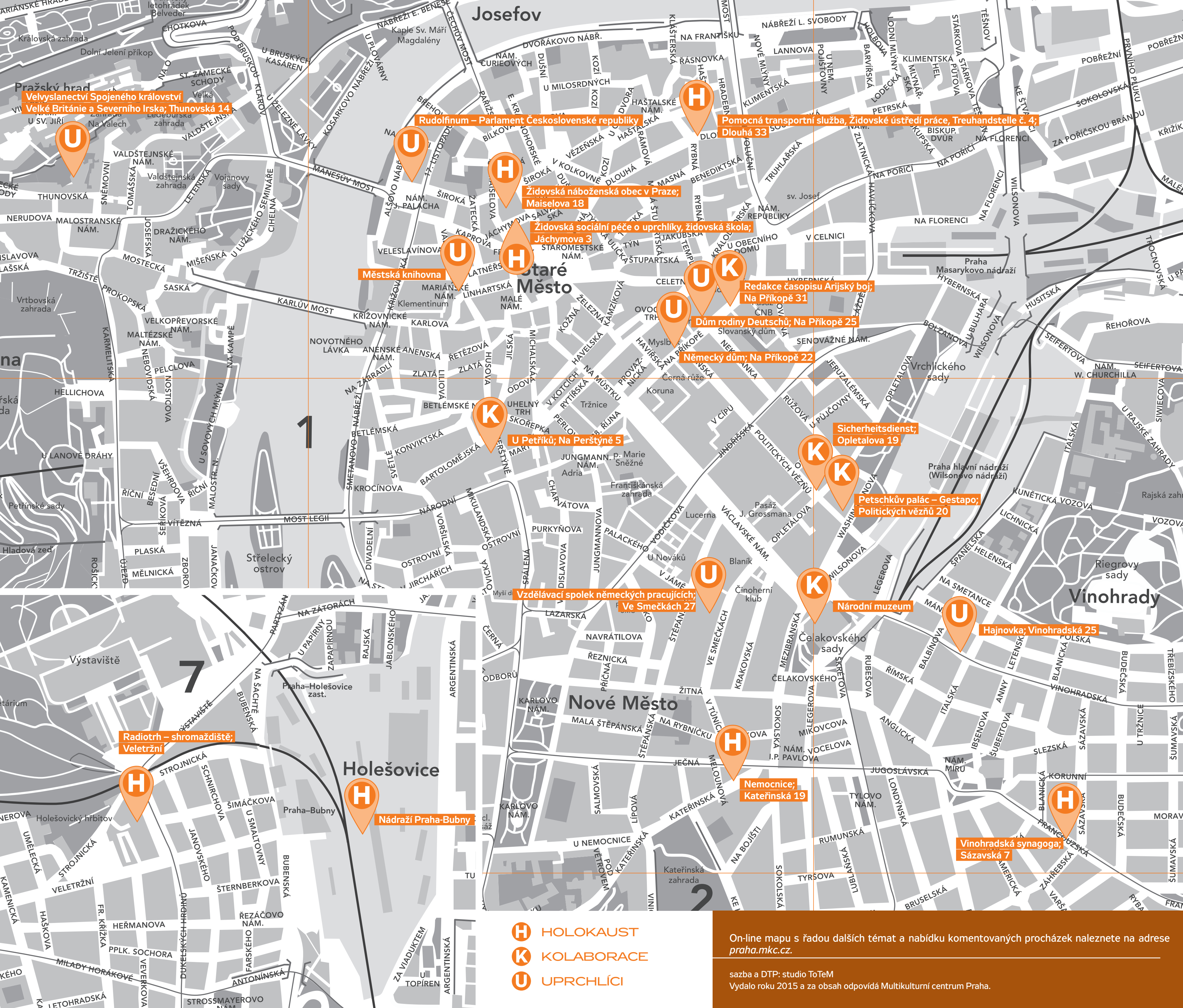

Auto*Mat prosazuje lepší prostředí pro kvalitní život ve městě, podporuje veřejnou, pěší a cyklistickou dopravu a přináší inspiraci z evropských metropolí. Sousedskou slavností. Zažít město jinak aktivizuje lidi k proměně ulic a veřejného prostoru, dále dochází na politiky a efektivně využít veřejných peněz. Podpořte naše aktivity a společně tvoříme město, ve kterém chceme žít.

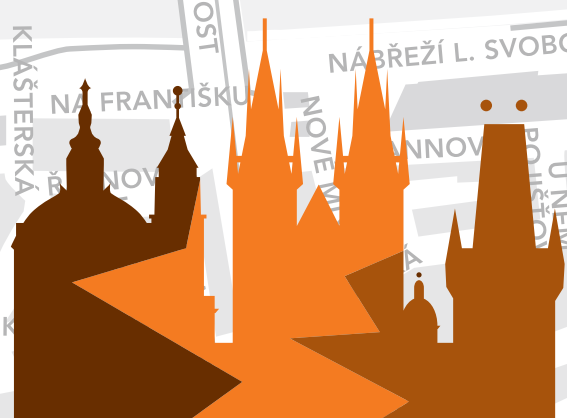
Mapový podklad pro mapu Praha sdílená a rozdělená: Auto*Mat, Zelená mapa Prahy

auto*mat

Financováno z prostředků:

Program Evropské unie
ČESKO-NĚMECKÝ FOND PRO OBČANY
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Prague City Tourism
Arbesovo nám. 4, Praha 5
Rytířská 31, Praha 1
Mariánské nám. 1, Praha 1
Městská knihovna v Praze
Naplavni 1, Praha 2

PRAHA
SDÍLENÁ A ROZDĚLENÁ

Redakce časopisu Arijský boj
Na Příkopě 31
Dům rodiny Deutschů; Na Příkopě 25
Slovanský dům
Německý dům; Na Příkopě 22
Vinehradská synagoga; Sázavská 7
Národní muzeum
Hajnovka; Vinohradská 25
Nemocnice; Kateřinská 19
Radiotrž – shromaždiště; Veletržní
Nádraží Praha-Bubny
Vzdělávací spolek německých pracujících; Ve Smečkách 27

H HOLOKAUST
K KOLABORACE
U UPRCHLÍCI

On-line mapu s řadou dalších témat a nabídku komentovaných procházek naleznete na adrese praha.mkc.cz.

sazba a DTP: studio ToTeM
Vydalo roku 2015 a za obsah odpovídá Multikulturní centrum Praha.

praha.mkc.cz
multikulturní centrum praha

PRAHA SDÍLENÁ A ROZDĚLENÁ

O PROJEKTU

Mapa je součástí vzdělávacího projektu **Praha sdílená a rozdělená**, jehož autorem je Multikulturní centrum Praha. Projekt narušuje pohled na Prahu jako město jednoho národa. Představuje ji jako místo, kde vedle sebe žili český a německý mluvící obyvatelé, jejichž často křehké identity nebyly vymezeny pouze prostorem, ale též jazykem, dobou, politickým kontextem, předsudky a stereotypy. Pomocí míst, kde se odehrával každodenní život Pražanů a Pražanek (kavárny, kulturní instituce, kostely, synagogy, školy, obytné domy apod.), dávají mapa a komentované procházky nahlédnout do každodenního soužití a osudů přistěhovalců, uprchlíků a místních obyvatel, tragicky poznamenaných druhou světovou válkou a holokaustem. Projekt je otevřenou platformou. Podílí se na něm odborníci, studenti vysokých a středních škol z Čech i zahraničí. Na základě rozhovorů s pamětníky a výzkumů v archivech společně skládají mozaiku historické multikulturní Prahy. Nabídka procházek i materiály pro školy jsou průběžně zveřejňovány na praha.mkc.cz. Cizojazyčné verze interaktivní online mapy budou v průběhu roku 2015 dostupné na téže adrese.

HOLOKAUST

Se vznikem druhé republiky a později protektorátu začali být náhle Židé v Československu ze společnosti vyčleňováni. Byli vytačováni ze svých domovů (a sestěhovávaní na Prahu I a V, později i na Prahu II a XII), škol i profesí a postupně pozbývali všech občanských práv. V centru Prahy, na místě Radiotruhu (poblíž Veletržního paláce), bylo v dřevěných barácích s betonovou podlahou roku 1941 zřízeno shromaždiště pražských Židů. Po předvolání sem přicházeli s 50 kg majetku, za branou odevzdali peníze, cennosti, klíče od bytu. Obvykle po třech dnech odcházeli nad ránem na nedaleké nádraží Bubny, odkud první transporty odjely do ghetta v Lodži, později mířily do Terezína. Celkem shromaždištěm prošlo na 50 000 osob, mezi nimi i vřelasní obchodníci, lékaři a umělci.

Zároveň tehdy do Prahy přijížděli němečtí úředníci a hledali bydlení. Vyhledávanou oblast představovaly právě Holešovice-Bubny, které byly vyhlášené komfortními byty i početnou němec-kou menšinou. Celkem oprávněně se tehdy začalo částí ulice U Vozovky (dnes U Smaltovny) hovorově říkat Malý Berlín. Pokud se přichozím úředníkům zalíbily židovské byty, byli jejich nájemci či majitelé vystěhováni. Po zahájení transportů se počet uvolněných bytů ještě zvýšil.

UPRCHLÍCI

Po převzetí moci nacisty v roce 1933 opouštěli Německo Židé i odpůrci režimu (sociální demokraté a komunisté). Z Československa, jakožto posledního demokratického státu ve střední Evropě, se tak stalo hlavní centrum německé emigrace. Díky poloze i velké německé menšině představovalo vhodný cíl.

Zástupci Československa se ovšem chovali nerozhodně a uprchlíci byli často odkázáni na dobrou vůli místních úřadů. Na politické scéně se rozhořel konflikt mezi levicí, která se zastávala práva na azyl pro německé soudruhy, a pravici odmítající jejich příliv. Svou roli sehrál i antisemitismus. Uprchlíkům tak pomáhali jednotlivci a soukromé iniciativy.

V Československu se utečenci museli vyrovnat s řadou omezení a nepříznivými podmínkami (nezaměstnanost, hromadné ubytovny, malý pří-sun potravin). Během zimy se z kaváren stávala místa, kde emigranti seděli hodiny nad jedním šálkem kávy; podobnou roli plnily i knihovny.

Po obsazení pohraničí nacisty na podzim roku 1938 se uprchlíci stahovali do vnitrozemí, hlavně do Prahy, a po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 volili často další emigraci, např. do Velké Británie, Sovětského svazu nebo Švédska.

KOLABORACE

Před druhou světovou válkou vyjadřoval výraz „kolaborace“ společnou práci či spolupráci. Během několika let však získal nový význam. Poválečný lexikon uvádí, že kolaborace je „nečestná spolupráce (zejm. politická) s vládnoucím nepřitelem, u nás zejm. s nacistickými okupanty“.

Nacisté byli na spolupráci s občany okupovaných zemí závislí a navzdory činnosti odboje v ní byli také velmi úspěšní. Řada českých politiků druhé republiky přešla do protektorátní vlády a na 400 000 českých úředníků státní správy dohlíželo jen 10 000 Němců. Čeští novináři psali propagandistické články, dělníci vyráběli zbraně pro Wehrmacht a desítky tisíc Čechů udávaly spoluobčany Gestapu.

Pojem kolaborace vyjadřuje nejen konání, ale i morální odsudek, ovšem motivy a úmysly kolaborantů nejsou snadno odhalitelné. Nadto se aktivní nadšená kolaborace (Emanuel Moravec) liší od kolaborace spíše tragické (Emil Hácha). Stejně tak je rozdíl mezi někým, kdo se jen ulíval v práci, a odbojářem.

Ke známým kolaborantům patřil mimo jiné i Jiří Arvéd Smíchovský. Pocházel ze staré pražské rodiny, byl vzdělaný, hovořil pětí jazyky, ale patřil k rozporuplným postavám. V meziválečném období pracoval pro italskou rozvědku a po vzniku protektorátu se stal agentem nacistické zpravodajské služby. Poválečný retribuční soud, jenž Smíchovského popsal jako „chladnokrevného“ a „cynického“, ho odsoudil k doživotnímu trestu.

Německé okupační jednotky v Praze, březen 1939

HOLOKAUST

Nádraží Praha-Bubny

Pražským bubenským nádražím prošlo během druhé světové války téměř 50 000 lidí zařazených do transportů z Prahy do ghatt v protektorátu či na východě Evropy. Odtamtud pak povětšinou pokračovali do vyhlazovacích táborů. Většina z deportovaných žen, mužů a dětí nepřežila.

Na nádraží přicházeli pěšky z nedalekého shromaždiště poblíž Veletržní ulice. Průvod osob zařazených do transportu vycházel obtěžkaný zavazadly brzy nad ránem, aby prošel ještě spící čtvrtí a nevzbuzoval pozornost. Doprovázeli jej četníci, na nádraží pak transportované osoby převzali stráže SS.

Nemocnice; Kateřinská 19

V sanatoriu u Sv. Bernardy v Kateřinské ulici bylo cca 30–40 lůžek určeno pro hospitalizaci židovských pacientů, které ošetřovali židovští lékaři. Spolu s budovou v nedaleké Lublaňské ulici č. 57 šlo o jediné dvě pražské nemocnice, kde se za protektorátu mohly neambulantně léčit osoby označené za Židy či židovské mišence. Obě zařízení financovala židovská obec.

(Židovští lékaři a lékárníci byli stejně jako právníci či inženýři krátce po Mnichovu svými nežidovskými kolegy navrženi na vyloučení z profesních komor, od 17. 3. 1939 nesměli pracovat ve veřejných zařízeních a od července 1939 jim byly uzavřeny praxe. Pouze dvě procenta lékařů židovského původu z celkového počtu lékařů v republice získalo povolení k výkonu praxe, mohli ale ošetřovat pouze členy rodiny a Židy.)

Pomocná transportní služba; Židovské ústředí práce, Treuhandstelle č. 4; Dlouhá 33

V Dlouhé ulici č. 33 sídlilo mnoho židovských organizací, např. pomocná transportní služba (Transporthilfe či Hilfsdienst). Její dobrovolníci z řad židovské mládeže pomáhali občanům zařazeným do transportu s balením zavazadel a jejich dopravou na shromaždiště. Sídlo tu mělo i Židovské ústředí práce, které přidělovalo nezaměstnané židovské muže (vyloučené z profesního života) na pomocné práce, např. na odklizení sněhu či stavební práce. Dále zde sídlila redakce týdeníku Židovské listy (Jüdisches Nachrichtenblatt), vydávané pražskou Židovskou náboženskou obcí, nebo sionistické středisko Makabi aj.

Nacházelo se tu též skladiště tzv. Treuhandstelle, speciálního oddělení pražské Židovské náboženské obce, pověřeného likvidací vybavení bytů po deportovaných z Prahy. Na agendu dohlížela Ústředna pro židovské vystěhovalectví (Zentralstelle für jüdische Auswanderung), později přejmenovaná na Ústřední úřad pro úpravu židovské otázky (Zentralamt für Regelung der Judenfrage). V tomto skladišti byly uloženy kufry, knihy, noty, starožitnosti, lednice aj. Další sklady byly např. v Maiselově, Široké, Haštalské, Dušní nebo Jeruzalémské ulici (často v uzavřených synagogách).

Ve stejném bloku, v č. 41, sídlil do svého zrušení r. 1941 Ústřední sionistický svaz – Palestinský úřad, který sdružoval sionistické organizace a připravoval zájemce na vystěhování do Palestiny. V přízemí do r. 1943 fungovalo Café Aschermann, asi poslední pražská Židům přístupná kavárna.

Radiotrň – shromaždiště; Veletržní

Na místě u dnešního Parkhotelu stávalo Nové výstaviště Pražských vzorkových veletrhů. Tam bylo v roce 1941 v dřevěných domcích Radiotruhu zřízeno shromaždiště pražských židovských transportů.

Lidé, kteří byli předvoláni k nástupu do transportu, se museli ve stanovený den dostavit k bráně Nového výstaviště. S sebou si směli vzít ma-

jetek o váze 50 kilogramů sbalený do kufrů či zavazadel s popruhy, aby je mohli sami nést. Vše museli označit číslem, které jim bylo přiděleno v předvolání. Za branou podpisem potvrdili, že se vzdávají veškerého svého majetku, odevzdali pojistné smlouvy, klíče od bytu. Zůstalo jim jen příruční zavazadlo, kufry a batohy nebyly během pobytu na shromaždišti přístupné. Obvykle po třech dnech, které strávili v dřevěném baráku s betonovou podlahou, odcházeli brzy ráno na nádraží Praha-Bubny. Z nádraží odjížděli osobními vlaky do Terezína (několik transportů z Prahy odjelo také do ghetta v Lodži).

Vinohradská synagoga; Sázavská 7

Největší pražská synagoga stála na Vinohradech. Budova pro dva tisíce sedících věřících byla otevřena v září 1896. Ačkoliv vinohradská židovská obec představovala jednu z největších v předválečném Československu, většina jejích členů nebyla nábožensky příliš aktivní a navštěvovala synagogu jen několikrát do roka.

Pravděpodobně po odjezdu posledního vinohradského rabína na podzim 1939 se z obytných prostor v boční přístavbě synagogy stal útulek pro malé děti. Po uzavření všech židovských modliteben na podzim 1941 se ze synagogy stalo skladiště zabavených uměleckých předmětů, tkanin, šicích strojů a jízdních kol – Treuhandstelle č. 7. Dětský útulek byl zrušen.

V únoru 1945 synagogu poškodilo bombardování spojené a nacisté nepovolili její hašení. V r. 1951 byla zbourána.

Židovská náboženská obec v Praze; Maiselova 18

Pražské židovské náboženské obci podléhaly od července 1939 všechny židovské obce v protektorátu. Židovská obec byla nucena spolupracovat s nacisty, od září 1939 prováděla registraci židovského obyvatelstva a od podzimu 1941 do jara 1945 posílala předvolání do transportů a zařizovala deportace, výběr osob do transportů zajišťovala Ústředna pro židovské vystěhovalectví. Židovská obec také vybírala poplatky a daně vyměřené speciálně Židům. V r. 1943 byla Židovská náboženská obec přetvořena na Židovskou radu starších.

O několik domů vedle, v čísle 10, bylo skladiště Treuhandstelle č. 14, kam byly umístěny zabavené tašky, kufry, porcelán, knihy nebo nábytek.

Židovská sociální péče o uprchlíky, židovská škola; Jáchymova 3

V budově pražské židovské obce v průběhu let sídlilo mnoho židovských institucí, např. židovská sociální péče o uprchlíky, která se starala o početné židovské uprchlíky z Německa. Obstarávala jim ubytování, stravu a usilovala také o zajištění víz do dalších emigračních destinací. Šlo o jednu z mnoha iniciativ na podporu uprchlíků. Po roce 1939 se zde pro mladé lidi židovského původu, kteří již nemohli vykonávat své povolání nebo studovat, konaly také přeškolovací kurzy na učitele a vychovatele židovských dětí. V letech 1940–1942 tu sídlila jediná škola pro židovské děti v české části protektorátu. Škola byla přeplněna, vyučovalo se na směny. Po uzavření školy v červenci 1942 budovu využívalo Ústřední židovské muzeum (Jüdisches Zentralmuseum), zřízené nacisty, pro účely administrativy a jako skladiště. Po deportaci pracovníků činnost muzea na podzim 1944, resp. v zimě 1945, zcela ustala.

UPRCHLÍCI

Dům rodiny Deutschů; Na Příkopě 25

Do roku 1938 zde měl optiku Moritz Deutsch, jehož rodina patřila k odpůrcům nacismu. Moritz byl stejně jako jeho žena Marie i syn Karl Wolfgang přesvědčeným angažovaným sociálním demokratem. Po Mnichovské dohodě Deutschovi emigrovali do USA, kde Marie musela pracovat v továrně. Až Karlu Wolfgangovi se podařil kariérní vzestup, stal se respektovaným profesorem politologie.

Hajnovka; Vinohradská 25

Restaurace Hajnovka byla jedním z míst, kde se po roce 1933 setkávali přívrženci Sociálně demokratické strany Německa (SPD), kteří uprchli z Říše. Na schůzích si vyměňovali informace, navazovali kontakty a projednávali další postup. Konaly se zde ale i schůzky bez politického účelu.

Mariánské nám. 1, Městská knihovna

Uprchlíkům z Říše bylo v Československu zapovězeno přijmout práci, potýkali se tak s nezaměstnaností. Ubytovací poměry byly navíc někdy tak špatné, že raději trávili čas jinde. Hodiny proseděli v pražských kavárnách nebo právě v Městské knihovně, kam měli díky jejímu řediteli Janu Thonovi vstup zdarma.

Německý dům; Na Příkopě 22

V dnešním Slovanském domě sídlil do roku 1945 spolek Německý dům. Prostor byl centrem německého společenského a kulturního dění v Praze. Když po přijetí Mnichovské dohody a obsazení československého pohraničí v říjnu 1938 mnohým odpůrcům nacionálního socialismu a Židům nezbylo než utéct do vnitrozemí, sloužil Německý dům pro účely nouzového ubytování. O uprchlíky se zde staral spolek Arbeiterfürsorge.

Rudolfínum – Parlament Československé republiky; Alšovo nábřeží 12

Někdejší Dům umělců a po roce 1918 sídlo československého parlamentu – centrum české politiky, která se po roce 1933 musela zabývat narůstajícím počtem uprchlíků z říšského Německa.

Velvyslanectví Spojeného království Velké Británie a Severního Irska; Thunovská 14

Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 neměli mnozí odpůrci nacistického režimu jinou možnost než uprchnout na velvyslanectví. Např. předseda Německé sociálnědemokratické strany dělnické v Československu Wenzel Jaksch se uchýlil na britské vyslanectví, odkud po několika dnech uprchl do Polska.

Vzdělávací spolek německých pracujících; Ve Smečkách 27

Sociálnědemokratická organizace Bildungsverein deutscher Arbeiter (Vzdělávací spolek německých pracujících), která sídlila v ulici Ve Smečkách, získala na podzim roku 1938 na vzánamu. Zde dostávali sudetoněmečtí odpůrci nacionálního socialismu, kteří uprchli z pohraničí, potvrzení o stranické příslušnosti. To pak sloužilo jako podklad pro žádost o vízum do dalších států. Denně v ulici stály dlouhé fronty, které se táhly až dolů k Václavskému náměstí.

KOLABORACE

Národní muzeum; Václavské náměstí 68

Knihovník Národního muzea Jan Kefer byl nadšeným okultistou a zároveň mentorem Jiřího Smíchovského, který byl však agentem nacistické tajné služby. Poté, co nacisté začali okultisty pronásledovat, poskytl Smíchovský nacistům jména okultistů, včetně Keferova. Ten byl transportován do koncentračního tábora, kde krátce poté zemřel.

Petschkův palác – Gestapo; Politických vězňů 20

Po celou dobu okupace zde sídlilo Gestapo, tedy tajná státní policie nacistického Německa. Původní majitel budovy, obchodník židovského původu, uprchl z Československa před nacistickou invazí. V době po brutálním potlačení protirežimních protestů na podzim 1939 se Gestapu hlásila první velká vlna dobrovolných informátorů. Udavačský étos nejen oslaboval odboj, ale vytvářel též poslušné obyvatelstvo, které sehrálo důležitou roli při likvidaci pražských Židů. V prostorách Petschkova paláce (známého též jako „Pečkárna“) Gestapo mučilo a vyslýchalo příslušníky protinacistického odboje.

Redakce časopisu Arijský boj; Na Příkopě 31

Původně sídlo respektované distribuční společnosti Elektafilm, která byla po emigraci majitele Josefa Auerbacha arizována. V budově se pak usadila redakce nenávislného propagandistického plátku Arijský boj. Antisemitské periodikum podporovalo nacismus a vystupovalo proti první republice. Na adresu Arijského boje přicházely denně desítky udání na lidi, kteří měli páchat činy proti Říši. Z počátku byli obviňováni hlavně Židé. Řada udání byla předávána Gestapu či Sicherheitsdienstu.

Sicherheitsdienst; Opletalova 19

Původní sídlo pražské pobočky nacistické zpravodajské služby Sicherheitsdienst (SD), která dohlížela na protektorátní Gestapo a policejní orgány. Jejím hlavním účelem byl však sběr informací. SD disponovala téměř neomezenou mocí – mohla kohokoliv dle libosti sledovat i zatknout. V březnu 1939 neměla ale pražská SD ani pořádnou kancelář, agenti školili informátory v hotelových halách v blízkém okolí.

U Petříků; Na Perštýně 5

Majitel Petřík byl Gestapem zatčen krátce poté, co upozornil společnost kolem agenta nacistické tajné služby Smíchovského, že v jeho vinárně U Petříků (dnes U Medvídků) se hovoří pouze česky. Později zahynul patrně v koncentračním táboře Mauthausen.

Vypracováno na základě autorských textů Chada Bryanta, Kateřiny Štinglové a Thomase Oellermanna.

multikulturní

centrum

praha

www.mkc.cz

Multikulturní centrum Praha, z.s. usiluje o společnost založenou na respektu k lidským právům, politické rovnosti a snižování sociálních nerovností. Mezi hlavní činnosti provozované Multikulturním centrem Praha patří vzdělávací, kulturní a informační aktivity pro děti, studenty, učitele, knihovníky a širokou veřejnost. Konkrétně například pořádá například dílny, kurzy, mezinárodní semináře, diskuse nebo komentované procházky. Tematicky se zaměřuje zejména na otázky migrace, sociální inkluze, kulturní rozmanitosti, interkulturního vzdělávání, xenofobie či rasismu. MKC Praha je také provozovatelem populárních internetových stránek o migraci migrateonline.cz a veřejné knihovny.